

Вони підкреслюють, що сучасний західний індивід, сформований культурою Ренесансу і Реформації, не обтяжує себе такими тягарями, як авторитет і традиція. Зазначається, що нью-ейдж відображає ідеологію підприємництва і є «Свангелієм процвітання». Апологети християнства цілком слушно підкреслюють, що нині «...самотність є великим лихом нашого життя», соціальність розмивається і люди все менше відчувають потребу «належати» до інституцій і ставити офіційні судження вище своїх власних. Через культ гуманізму «релігія стала інтерналізована у спосіб, який готує ґрунт для торжества святості "я"» [3]. Греко-католицькі теологи наголошують: «Важливо зауважити, що Бога у певних практиках Нью-Ейджу применшено лише до чергової сходинок в прогресі кожного окремого індивідуума» [3].

Український нью-ейдж сьогодні зробив певний прорив у понятійному оформленні (онауковленні) своїх ідей. Так, творці філософської концепції під назвою «Слов'янський синтез» «для об'єктивного розуміння інформативної структури і функцій людського організму» [6, с. 93] запропонували використовувати загальні терміни і поняття інформатики як заміники багатьох містичних, філософських і спеціальних наукових термінів. Наприклад, «голографічний простір Всесвіту», «інтелектуальний апарат Всесвіту», «комплексне фотонне космічне випромінювання», «проникаюче космічне фотонне випромінювання» тощо. При цьому, «голографічний простір Всесвіту», який у традиційних культурах символічно називався «Богом», «Логосом», «Розумом Всесвіту», тепер відображає «інтелектуальний апарат Всесвіту» як багаторівневу інформативну структуру, що складається з програм циклічного розвитку Всесвіту, які еволюційно формуються, мають диференціюючу свідомість і можливість ретранслювати ці програми у інші об'єкти [6, с. 93]. Автори зауважують, що «проникаюче космічне фотонне випромінювання» у європейській, азійській і східній філософії пов'язувалося із символом «світло» і називалося: «святий дух», «прана», «ци» тощо [6, с. 93–94].

Творці концепту «Слов'янський синтез» вчать про біофотонний інформативний комплекс і систему як складну комплексну субстанцію, яка пронизує і оточує тіло людини у вигляді багаточисельних світлових (фотонних) випромінювань (полів) і включає в себе філософські поняття різних культур. Наголошується, що такі поняття, як «аура», «душа», «квінтесенція», «чакри», «нади», «дань-тянь», «енергетичні меридіани», «серцевий центр», «жжили» емпірично визначали комплексні біофотонні випромінювання людського організму у європейській, азійській, східній і слов'янській філософії [6, с. 95]. Очевидно, завдяки вказаним поняттям також

вводяться у гру життєві енергії всієї людської психіки, залучаючи підсвідомість до різних сфер практичної діяльності.

Автори нової концепції, створюючи свою доктрину здоров'я, підкреслюють, що вона інтегрує і трансформує давню філософію Сходу, Азії і Заходу, релігійну філософію і наукові дані у доступні для більшості людей сучасного поняття [6, с. 95].

Є очевидним, що «...великі парості культури ...створяться солідарно культурним колом» [2, с. 96]. Саме солідарності потребує нині українське суспільство і вирішення проблеми цивілізаційного вибору країни, її виживання на сучасному складному кризовому етапі існування залежить від багатьох факторів, в тому числі і від здатності знайти компроміс між представниками християнської та нью-ейджівської культур. Якщо їх не можна примирити, то бажано хоча б створити зону діалогу і компромісу – «буферну зону» для зниження напруги протистояння. Але для цього потрібна добра воля сторін.

1. *Бейли А.* Эзотерическая психология / Алиса Бейли. – М.: Изд-во «ЧИТРА», 2000. – Т. 1. – 234 с. 2. *Данилів В.-Ю.* Солідарність і солідаризм / З нім. пер. І. Андрущенко і Д. Павлюк / Володимир-Юрій Данилів. – К.: Видавничий дім «KM Academia», 2000. – 152 с. 3. Ісус Христос джерело води живої. Християнські роздуми про «Нью-Ейдж» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://catholicnews.org.ua/khristiyanski-rozdumi-pro-%E2%80%9Cnnyu-eidzh%E2%80%9C%D%26post%3D-17964782_326. 4. *Котовская М. Г.* Время перемен: эволюция религиозных представлений мужчин и женщин в России / М. Г. Котовская // Гендер и религия: Сборник статей. – М.: ИЭА РАН, 2009. – 328 с. 5. *Пушкарева Н. Л.* Религия и гендер в новейших работах зарубежных ученых / Н. Л. Пушкарева // Гендер и религия: Сборник статей. – М.: ИЭА РАН, 2009. – 328 с. 6. *Разумовский К. В., Гамула И. А.* Основы философской концепции «Славянский синтез» / К. В. Разумовский, И. А. Гамула. – К.: Альфа Реклама, 2012. – 204 с. 7. *Сва С. Н.* Православные веды / Святослав Николаевич Сва. – К.: «Київська правда», 2010. 8. *Талько Т. М.* Гендерна проблематика в релігіях New Age / Т. Талько // Філософсько-методологічні аспекти наукових досліджень в умовах глобалізації. Монографія / наук. ред. О. М. Пшінька, Т. І. Власової. – Дніпропетровськ: Вид-во Маковецький, 2014. – С. 135–142. 9. *Талько Т. М.* Гендерна соціалізація в системі вищої освіти України: міфогенний характер есенціалістської дискурсивності (Розділ колективної монографії) // Проблеми гуманізації освіти в контексті трансформації вищої школи України: Моногр. / За ред. Т. І. Власової, Т. М. Талько. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕСС, 2008. – С. 169–179. 10. *Талько Т. М.* Фемінне в інтерпретаціях українського релігійного нью-ейдж / Т. М. Талько // Українознавчий альманах. – Вип. 16. – Київ; Мелітополь, 2014. – С. 192–196; 11. *Четверикова О.* «Новый мир» извращенцев как вселенская содомская церковь [Электронный ресурс] / Ольга Четверикова. – Режим доступу: http://ruskline.ru/analitika/2013/05/30/noviy_mir_izvrawencev_kak_sodomsкая_anticerkov/.

УДК 338.43.02 (477) «199/20»

Наталія Усенко

Освіта, культура, релігія як чинники повсякденного життя сільської молоді у 1990–2000-х рр.

У статті на основі архівних статистичних матеріалів, аналітичних напрацювань попередників розглянуто зміни життєвих цінностей у повсякденні сільської молоді упродовж 1990–2000-х років. Значну увагу приділено з'ясуванню передумов істотних зсувів в орієнтирах та оціночних судженнях молоді села. Розкрито вплив на спосіб життя молоді церкви, освіти і явищ культури.

Ключові слова: сільська молодь, село, повсякденне життя, свідомість, цінності, політика.

In the article on the basis of the archived statistical materials and analytical works of predecessors the changes of vital values in the daily occurrence of young rural worker people during 1990–2000th are considered. The importance of the outlined problem is predetermined foremost by a necessity to have a clear idea about socio-economic reality of the Ukrainian villages in the 1990–2000th. It is found out that rural young people continued to stay in conservative and inert rural vital space, that had fades their estimation of sense of life. Considerable attention is spared to

finding out of pre-conditions of substantial changes in reference-points and evaluation judgements of young people from villages. The influence on the young people's life of the church, education and cultural phenomena is exposed. During the investigated period changes took place in professional self-determination of young people, their political choice and some others spheres.

Keywords: Rural Young People, Village, Everyday Life, Consciousness, Values, Politics, Agriculture.

На процес життєвого самовизначення сільської молоді впливало чимало чинників. У транзитному суспільстві залишалася ускладненою переоцінкою традицій, норм і цінностей. Якщо в радянський час молодь значною мірою спиралася на досвід попередніх поколінь, то в досліджувані роки вона все більше засвоювала і втрачала новий соціальний досвід, покладаючись переважно на себе. Сільська молодь, порівняно з молоддю міста, виявлялася стриманішою при зміні індивідуального сприйняття навколишнього світу.

Сільська молодь, виявляючи відповідну соціальну мобільність, постійно потребувала зміни у способі життя. Особливі сподівання нею покладалися на здобуття освіти і місця роботи. Цей мотив супроводжувався і такими чинниками, як намагання «виїхати з дому», «жити різноманітним життям» тощо. У цілому у сільської молоді залишалось гіпертрофованим уявлення про міський спосіб життя і місто, як середовище роботи та життя.

З середини 1990-х років почали відбуватися істотні зсуви в орієнтирах та оцінках молоді. Загальна тенденція полягала в тому, що громадські ідеали, зокрема інтерес до громадського життя, політики тощо, відходили на другий план.

Протягом досліджуваних років у самосвідомості сільської молоді відбувалося поступове утворення історична пам'ять. Соціологічні дослідження показували, що лише у незначній частині молоді сформувався потреба у вивченні історії України, хоча 58 %, зазначали, що цікавляться історією. Самодостатньою цінністю у сприйнятті молоді виступала незалежна державність. Сільська молодь була однією з найбільш патріотично налаштованих верств громадян країни. В 2004 р. 78 % молодих селян пишалися, що вони громадянами України [3, с. 118]. Більш високим був рівень патріотизму серед молоді західних регіонів.

Важливою характеристикою сільської молоді було усвідомлення нею себе як невід'ємної частини українського народу і держави. У її середовищі переважало шанобливе ставлення до символів державності – Державного прапора, Державного герба, Державного гімну. Більшість опитаної соціологічними службами молоді висловилися, що без вагань готові захищати і віддавати життя за Батьківщину.

Національна свідомість сільської молоді об'єктивно пов'язувалася з етнічною основою. Українські народні традиції та обряди більшою мірою зберігали традицію дотримання народних звичаїв, від покоління до покоління передавалися пісні, народні обряди. Щоправда, в деяких регіонах, особливо на Сході України, падала їх престижність, зменшувався відсоток молоді у складі фольклорних колективів. Сюди додавалися труднощі з їх матеріально-технічним забезпеченням. В 2004 р. майже 90 % сільської молоді засвоїла тією чи іншою мірою національні обряди, звичаї та традиції. Серед молодих селян, 39 % було тих, хто вважав, що необхідно більше уваги приділяти традиціям, ніж новому [3, с. 113].

На середину 1990-х років ієрархія ціннісних орієнтацій сільської молоді, що працює, виглядала наступним чином: на першому місці перебували цінності трудової діяльності, далі йшли цінності сім'ї, цінності освіти, цінності вільного часу, поселенські цінності, цінності суспільної діяльності [2, с. 127].

Для більшості сільської молоді українська мова виступала важливою цінністю, умовою збереження нації, основою соці-

альної свідомості. Протягом досліджуваних років суттєво зросла чисельність молоді села, яка вважала українську мову рідною. Якщо в 1997 р. такою назвали 76 % молодих селян, то в 2004 р. – вже 84 %. Серед сільської молоді західних областей таких було 99 %, східних – 60 % [5, с. 122–123].

Ціннісні орієнтації сільської молоді мали великий вплив на формування її способу життя. Вони мали дві тенденції: з одного боку, це вплив культури, національних традицій, з іншого – інтеграція у загальні процеси розвитку суспільства, які на особистісному рівні пов'язувалися з покращанням умов праці, розширенням раціону, збільшенням вільного часу тощо.

В досліджувані роки посилювалася роль церкви у формуванні моральних настанов та цінностей сільської молоді. Відбувалося активне залучення молоді до релігії. Протягом 1997–2004 рр. на селі особливо активно зростала частка віруючих серед молоді. Серед молоді, опитаної соціологами, 75 % визнали себе віруючими. Традиційно вищим був рівень релігійності в західних областях України. Там близько 90 % молоді визнавали себе віруючими. Значна частина сільської молоді зазначала, що релігія для неї – передусім віра в Бога (41 %). Для чверті релігія означала добро, совість, милосердя, моральний закон (24 %). Для кожного п'ятого молодого селянина віра була скоріше традицією, якої варто дотримуватися. Протягом 1994–2004 рр. чисельність сільської молоді, яка регулярно відвідувала церкву, зросла з 4 до 12 % [3, с. 120–121].

Сільська молодь в цілому об'єктивно оцінювала становище в аграрній економіці. Соціологічні дослідження, проведені протягом 1994–1995 рр., виявили, що серед найголовніших причин кризових явищ в аграрній сфері нею називались: часті зміни в законодавстві, суперечності в питаннях програми реформ викликають невпевненість (54 %); відсутня матеріально-технічна, фінансова і соціальна інфраструктура в підтримку реформ (53,4); високий ризик і відсутність інструментів управління ризиками, політична невизначеність, макроекономічна криза, відсутність резервного нагромадження, страхування, висока інфляція тощо і отримують перехід від розподільної системи до ринкових відносин (5 %) [2, с. 80].

В досліджувані роки загострилася проблема професійного самовизначення сільської молоді. Сільська школа практично самоусунулася від важливої соціальної функції – забезпечення професійної орієнтації. В 2004 р. лише 1–1,5 % випускників сільських шкіл вказали на те, що визначальний вплив на вибір професії справила профорієнтаційна робота в школі [4, с. 143].

Окремо варто сказати про престижність сільськогосподарської праці серед молоді. Соціологічні дослідження довели, що в досліджувані роки знижувався потяг у сільської молоді до сільськогосподарської праці. Лише 13 % опитаної сільської молоді відповіли, що вважали сільськогосподарську працю своїм покликанням, ще 32 % – що люблять її, але не завжди, 22 % – зазначили, що працюють, бо так легше прожити; 23 % – змушені працювати, хоча й без особливого бажання, 9 % – категорично висловлювалися, що не люблять сільськогосподарську працю [4, с. 134]. Причини такого явища зрозумілі і впливали передусім з кризового стану аграрної економіки.

Ставлення молоді до реформ на селі залишалося більш оптимістичним, ніж у інших (старших) вікових груп села. Дані соціологічних досліджень засвідчили, що 2/3 опитаних молодих людей повністю, або в цілому уявляли етапи та кінцеву мету реформ [5, с. 218].

Сільська молодь під впливом суспільних чинників сформувала відповідне власне ставлення до матеріального благополуччя (добробуту). Утім, власне благополуччя вона зазвичай оцінювала досить критично. 2004 р. 3 % оцінювали його як дуже погане, 15 % – як погане, 31 % – нижче середнього, загалом це 49 % [4, с. 292]. Розвиток сільського господарства на основі приватної власності докорінно змінило економічну культуру сільської молоді.

Молодь села більшою мірою сприймала переваги приватної власності на засоби виробництва, а тому і орієнтувалася на ті політичні сили, які у своїх програмах декларували реформування аграрного сектору економіки. Для сільської молоді був характерним амбівалентний тип політичних установок, коли поєднуються зародки ще несформованої демократичної свідомості, та свідомості, характерної для панування тоталітарного суспільства, яка остаточно не зруйнувалася. Участь їх у діяльності політичних партій залишалася незначною і коливалася в межах 1,2 % [5, с. 263].

Аполітичність молоді деякою мірою компенсувалася інтересом до політичних подій. За даними соціології 25,8 % молодих жителів села стежили за подіями через телевізор, інтернет, 40,6 % кілька разів на тиждень читали газети (зазвичай місцеві видання) [4, с. 268]. З віком та нагромадженням соціального і життєвого досвіду, інтерес молоді до політики зростає. Підвищений інтерес до політики виявляла молодь, що представляла гуманітарно-інтелектуальну групу (вчителі, лікарі). Менш цікавилися політикою особи, зайняті безпосередньо на виробництві, у торгівлі.

Протягом досліджуваних років відбувалося зменшення сільської молоді в управлінських справах, по різних ешелонах влади. Відчуженню були властиві дві взаємопов'язані особливості: наростання пасивності і недовіри молоді до офіційних органів управління, де дуже мало було їх ровесників, та зростання інтересу до суто молодіжних угруповань та об'єднань, де не було бюрократичних заформалізованих форм роботи.

Сільська молодь у політичних орієнтаціях залишалася розділеною на дві групи: тих, хто переймався проблемами політичного життя, і тих, кого політика не цікавила. Протягом досліджуваних років зростала кількість молоді села, яка цікавилася падінням політичного життя. Протягом 1995–2004 рр. вона зросла з 19 до 30 %. Відбувалося зменшення кількості тих молодих людей, які «ситуативно» цікавилися політикою, з 53 до 32 % [3, с. 130]. Порівняно з дорослим населенням, молодь села вирізнялася найменшою зацікавленістю політикою.

Специфічно ставилася сільська молодь до розуміння важливості освіти для досягнення головної мети власної самовизначеності. В 1990-х років серед молодих селян цю цінність визнавали першорядно важливою для себе лише 5–10 % опитаних. Ймовірно, це було наслідком двох причин: з одного боку, дещо спрощене ставлення до здобуття повноцінної освіти, яке культивували в сільських навчальних закладах за років радянської влади. «Країні потрібні робочі руки» – це гасло перетворилося на сталий суспільний стереотип. З іншого боку, певна девальвація ролі освіти в орієнтаціях сільської молоді відбулася «завдяки» сучасній zdeформованій системі суспільних відносин (зокрема еко-

номічних), за умов якої продовжувати освіту в навчальних закладах вищого рівня втратила можливість лівова частка сільської молоді. До того ж сформувався спотворений стереотип, буцімто рівень освіти майже не впливає на соціальний статус особистості [4, с. 121].

Ставлення сільської молоді до освіти та її значення в особистому житті у деякій мірі змінювалося. Протягом 1995–2005 рр. число молоді, яка вважала, що суспільна роль освіти зростала, збільшилась з 11 до 23 % опитаних соціологами [4, с. 145].

Як бачимо, відбувалося суттєве зростання частки молоді, яка обмежувалася у своїх життєвих планах здобуттям початкової або базової середньої освіти. Це зумовлювалося погіршенням можливостей щодо продовження освіти. Закриття сільських шкіл ставило частину сільської молоді в нерівні умови. У вигіднішому становищі перебувала молодь з т. з. перспективних сіл. В цілому сільська молодь мала обмежене коло культурних потреб. Вагоме місце в повсякденному житті займала періодична преса (газети).

Сільська молодь найчастіше називала головною причиною невідвідування театрів або музеїв відсутність неподалік відповідного культурного закладу. Далі вказувалося на відсутність вільного часу. Крім того, 15–20 % молоді висловлювалися про відсутність інтересу до театрів, класичної музики [1, с. 76].

У плані правової культури для сільської молоді був властивим нігілізм, який ототожнювався з правовим нігілізмом старшого покоління. Лише кожен десятий представник молоді і кожен сьомий старшої групи виявляли готовність беззастережно підкорятися вимогам закону [4, с. 138].

Головним чином через замкнутість укладу сільського життя (гірший доступ до інформації) молодь села виявляла певну індивідуальність у питаннях загальної внутрішньої та зовнішньоекономічної політики. Молодь виявляла часто невдоволення економічною політикою держави.

Таким чином, з'ясовано, що протягом досліджуваних років в житті молоді зростала цінність інтелекту, попит на освіту, інформаційні технології. Водночас сільська молодь відзначалася формуванням власних цінностей, засвоєння способів життя, форм самореалізації.

1. Культурні практики і культурна політика. Актуальні питання соціокультурної модернізації в Україні [Аналітична доповідь] / Єрмолаєв А., Левцун О., Мельничук О., Щербина В. – К.: Центр соціальних досліджень «Софія», 2012. – 163 с. 2. *Підлісний М. М.* Молодь як об'єкт соціологічного аналізу: [монографія] / М. М. Підлісний, В. І. Шубін. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2011. – 269 с. 3. Сільська молодь України: стан, проблеми та шляхи їх вирішення: щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2003 р.) / [Балакірева О. М., Білий А. І., Бородін, Є. І. та ін.]; голова ред. кол. В. І. Довженко. – К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. – 264 с. 4. *Чигрин В. О.* Сільська молодь: досвід комплексного соціологічного аналізу / В. О. Чигрин. – Мелітополь: ЗІДМУ – ТДАТА, 2006. – 384 с. 5. *Шатохін А. М.* Аграрна реформа в Україні очима сільської молоді // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2005. – № 21. – С. 217–224. 6. *Шебанін В. С.* Державне регулювання становлення та розвитку сільської молоді в контексті антикризової політики України: [монографія] / В'ячеслав Шебанін, Інна Іртищева, Олександр Біліченко. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2012. – 246 с.